

Eamus in antiquam siluam: En undersøgelse af træer og skove i 6. sang af Vergils *Æneide**

Af Milena Simon Christensen

Indledning

En flok trojanere går ind i en ældgammel skov, hvor pinje, eg og ask styrter omkuld; en dobbelt stenegs gren viser vejen videre forbi et elmetræ, i hvis blade usande drømme rasler; gennem træernes tavse skygge kommer en helt til syne, og i et vildnis af myrte søger en kvinde tilflugt, mens hendes tidligere elsker ser imod lysere lunde.¹ Dette er blot et udpluk af de træer og skove, som findes i 6. sang af Vergils *Æneide*, og som har givet anledning til den undren, der ligger til grund for denne artikel: Hvorfor optræder der et sådant utal af træer og skove i netop 6. sang, og hvorfor har digteren plantet dem på steder, der må siges at være af central betydning for epossets samlede handling?

Hvor Vergil i sine *Ecloger* afbilder skove og lunde som bøgetræsbeskyggede *loci amoeni*,² og hvor han i *Georgica* tillægger sig et mere praktisk perspektiv på plantning og podning af træer og på menneskets udnyttelse af deres ressourcer,³ lader han i løbet af *Æneiden* træerne og skovene indgå i et væld af både religiøse, kulturelle, narrative og stilistiske sammenhænge. Træ anvendes i begravelsesritualer, som f.eks. i *Æn.* 4.504-8, hvor Dido lader en gravalterstabel af *taedis*, fyrrebrænde, og *ilice*, steneg, rejse, og træernes løv formes til sejrskranse i forbindelse med begravelseslegene for Anchises i 5. sang.⁴ Skovene agerer baggrund for epossets handling i *Æn.* 6.179-211, da Æneas leder efter den gyldne gren, som skal være heltens fripas til at passere uskadt igennem underverdenen, og i 9.672-82 sammenlignes Alcanors sønner, Bitias og Pandarus, i en episk lignelse med høje graner. Til trods for at træerne på denne måde umiddelbart synes at udfylde distinkte roller og funktioner i Vergils digtning, er der i forskningen

* Denne artikel er en bearbejdet udgave af mit bachelorprojekt, afleveret ved Institut for Kultur og Samfund på Aarhus Universitet d. 4. januar 2023 under vejledning af Evert van Emde Boas.

1. Parafrase over Verg. *Æn.* 6.179-82; 201-11; 282-84; 384-87; 440-74; 703-9.

2. Se f.eks. beskrivelserne af skyggefulde lunde i Verg. *Ecl.* 1.1-5 og 2.1-5.

3. Se f.eks. Verg. *Georg.* 2.22-34 om plantning af træer og 73-8 om podning af træer.

4. Se f.eks. *Æn.* 5.544-46.

tradition for enten at behandle Vergils mange træsorter – alene i *Æneiden* nævnes 24 forskellige – under ét med planter, blomster og andre naturlige vækster⁵ eller for at fokusere på skovenes religiøse betydning som hellige lunde i en bredere romersk historisk kontekst.⁶ Desuden er enkelte træsorter og specifikke aspekter af *Æneidens* træer undersøgt i kortere studier.⁷

En af de få træfokuserede læsninger, som undersøger *Æneidens* 6. sang, findes i R. Armstrongs *Vergil's Green Thoughts: Plants, Humans, and the Divine* (2019).⁸ Armstrong skiller sig ud fra den øvrige træforskning, idet hun skriver sig ind i en nyere tradition for økokritisk analyse af antikke tekster,⁹ og idet hun fokuserer på at beskrive den mørke, farlige og overnaturlige atmosfære, der hviler over de vergilianske skove i 6. sang.¹⁰ Armstrong bemærker desuden, at Vergil netop fylder sin underverden med træer for eksplicit at markere, at *Æneidens* underverden er anderledes end den underverden, der beskrives i 11. sang af Homers *Odyssé*.¹¹ Valget af træerne og skoven er altså, ifølge Armstrong, et bevidst digterisk valg fra Vergils side.

Selvom jeg deler et fokus på særligt træer og skove med Armstrong, har jeg i denne artikel, i stedet for at behandle 6. sang kronologisk fra ende til anden, valgt at tage udgangspunkt i en optælling og efterfølgende semantisk kategorisering af de ord i Vergils *Æneide* 1-12, som kan siges at høre under det semantiske felt "træ". Målet med en sådan optælling er at skabe et vejledende overblik over alle *Æneidens* træer og skove og de kontekster, hvori de indgår. En lignende optælling af træer og skove er foretaget af Gallais & Thomas, som i et komparativt studie med et delvist udgangspunkt i C. G. Jungs symbolteori fortolker træet som symbol på en hhv. antik og middelalderlig psyke i *Æneiden* og i den franske middelalderroman *L'Énéas*.¹² Både deres teoretiske udgangs-

5. Af oversigtsværker se f.eks. Paulet (1824), Sargeaunt (1920) og Maggiulli (1995).

6. Lowe (2011) om hellige lunde i Vergils *Æneide*. Hunt (2016) og Carroll (2017) mere generelt om hellige lunde i den græsk-romerske verden.

7. Poplen i Armstrong (2020); Cypressen i Connors (1992); Træer som billede på slægtsforhold i Gowers (2011); Træhugst i Thomas (1988). Nedhugning af træer læses generelt som en metapoetisk trope, men det er begrænset, hvad der er skrevet om dette emne ift. *Æneiden* (se dog især Hinds (1998) 10-16 for en intertekstuel analyse af trojanernes træhugst i Verg. *Æn.* 6.179-82). Om metapoetiske træer i *Eclogerne* og *Georgica*, se især Henkel (2009); (2014); Lowe (2010).

8. Armstrong (2019) 70-79.

9. Armstrong (2019) 15ff.

10. Armstrong (2019) 70-79.

11. Armstrong (2019) 81.

12. Gallais & Thomas (1997).

punkt og formålet med deres studie adskiller sig dog i væsentlig grad fra min undersøgelse, der har til mål at undersøge, hvordan træer og skove i 6. sang af Vergils *Æneide* er med til at skabe strukturer i epossets narrative rum, hvilken forbindelse der er mellem disse strukturer og den måde, hvorpå epossets personer bevæger sig i skovene, og hvorvidt Vergils træer og skove kan siges at afsløre ellers skjulte lag i *Æneidens* univers.

Statistisk og semantisk overblik over træord i *Æneiden*

Grundlaget for denne artikel er altså en statistisk optælling og semantisk kategorisering af *Æneidens* træer og skove. Undersøgelsen omfatter i alt 40 lemmata, som i alt forekommer 417 gange i *Æneiden*.¹³ En optælling af disse 40 ord, som på forskellig vis hører ind under det semantiske felt "træ", gør det muligt at adskille og definere en række grundlæggende leksikalske kategorier: Der er ord for skovområder (*silua*, *lucus*, *nemus*), det generiske ord for træ (*arbor*), forskellige træsorter (24 i alt), ord for dele af træet (*ramus*, *truncus* osv.) og ord for tilvirket træ (*trabs*, *tabula* osv.).¹⁴ Det er imidlertid begrænset, hvad en udelukkende leksikalisk undersøgelse af *Æneidens* træord kan fortælle om træernes rolle i epossets narrative rum. For at give et overblik over, hvordan ordene anvendes i Vergils epos, har jeg i stedet fordelt dem i ni semantiske kategorier: 1) Faktisk naturbeskrivelse, 2) Hellig lund, 3) Hellige træer, 4) Materiale, 5) Udsmykning/krans, 6) Trælignelser, 7) Naturbeskrivelse i øvrige lignelser, 8) Andet billedsprog og 9) Andet.¹⁵ Fordelingen af træord i de forskellige kategorier fremgår af Bilag 1. Der er et naturligt overlap imellem de semantiske kategorier og ordenes leksikalske betydning – en *tabula* vil f.eks. oftest høre til i kategorien "Materiale" – men de ni semantiske kategorier tillader en finere inddeling end den rent leksikalske, fordi de kræver en vurdering af det enkelte tekststed og ikke blot tager udgangspunkt i det anvendte lemmas grundbetydning.

-
13. Af hensyn til plads er visse ord, der har at gøre med træ, ikke medtaget i undersøgelsen. F.eks. er optællingen begrænset til kun at indeholde otte ord for dele af træet, hvorfor ord som *brachium* og *folium* er udeladt i de data, som er med i denne artikel.
 14. I Bilag 2 ses en oversigt over de ord, der er medtaget i undersøgelsen. Bilag 4 angiver de kritiske tekststudgaver, som er anvendt.
 15. De præcise kriterier for de enkelte kategorier er angivet i forbindelse med Bilag 1.

Den statistiske undersøgelse viser, hvorfor netop *Æneidens* 6. sang er interessant set i et træperspektiv: 17,27% af det samlede antal optalte træord forekommer i netop denne sang. 6. sang er dermed den sang i *Æneiden*, hvor der er flest træer. Ser man nærmere på 6. sangs træord, viser optællingen, at fire kategorier er dominerende: "Faktisk naturbeskrivelse" med 23 ord, "Andet" med 21 ord, "Hellig lund" med 12 ord og "Trælignelser" med 7 ord. Denne artikel kommer hovedsageligt til at beskæftige sig med disse fire kategorier, og af den grund vil jeg i det følgende opridsse kriterierne for de fire.

Kategorien "Faktisk naturbeskrivelse" dækker over træer og skove, som danner baggrund for narrativets handling, mens "Hellig lund" beskriver skovområder, der betegnes som *lucus*, eller som eksplicit i teksten forbindes med noget guddommeligt, et *numen*. Forholdet mellem hellige lunde og deres *numina* er omdiskuteret, og jeg vil derfor ikke bevæge mig ud i diskussionen af, om der er tale om animisme.¹⁶ At foretage en skarp skelnen mellem "Faktisk naturbeskrivelse" og "Hellig lund" er ofte vanskeligt, fordi der generelt hviler en udefinérbar fornemmelse af guddommelighed over Vergils skovområder.¹⁷ At et træ eller en skov er kategoriseret som "Faktisk naturbeskrivelse", betyder altså ikke, at det/den ikke er helligt, men er snarere en markering af, at træets eller skovens guddommelighed ikke nødvendigvis er det mest fremtrædende karakteristikum. Jeg har dog som rettelinje for min kategorisering af ord i disse to kategorier taget udgangspunkt i Servius' kommentar til *Æneiden* 1.310:¹⁸

lucus est arborum multitudo cum religione, nemus uero composita multitudo arborum, silua diffusa et inculta.

lucus er en gruppe af træer med religiøs betydning, *nemus* er en ordnet gruppe af træer, en *silua* er udstrakt og udyrket.

Servius, *ad Aen.* 1.310

16. Hunt (2016) 177-90 argumenterer imod den traditionelle animisme og fremhæver, at der i selve skovområdet er en kvalitet af noget helligt eller guddommeligt. Armstrong (2019) 53-59 bemærker, at Vergil langt fra er konsekvent i sin beskrivelse af skove og *numina*.

17. Cf. Armstrong (2019) 59; Maggilli (1995) 116-7.

18. Lowe (2011), som undersøger de hellige lunde i *Æneiden*, kalder Servius' skelnen "inadequate" og skriver, at han i stedet bruger "the term 'grove' to include any especially atmospheric wooded place..." (Lowe (2011) 102).

Ovenstående distinktion er kun taget som en grundlæggende rettesnor med det forbehold, at Vergil ikke altid skelner lige så skarpt imellem de tre begreber, som Servius her synes at gøre. *Lucus* er f.eks. det ord, som Vergil oftest bruger om hellige lunde, men både *nemus* og *silva* anvendes også i denne betydning.¹⁹ Hvorvidt et skovområde kategoriseres som en hellig lund, beror derfor på en individuel vurdering af det enkelte tekststed og ikke blot på leksikalske kriterier.

Kategorien "Trælignelser" dækker ganske simpelt over lignelser, hvor et træ eller en skov er det, som noget sammenlignes med.²⁰ Den sidste af de fire kategorier, "Andet", indeholder ord, som ikke umiddelbart passer ind i en af de øvrige, eller som potentielt ville kunne passe ind i flere kategorier. Denne kategori illustrerer altså også vigtigheden af, at den statistiske optælling og den efterfølgende kategorisering opfattes som et grundlag for videre analyse og ikke som et færdigt resultat, der kan stå alene.

Kort om *Æneidens* univers

Før man kan give sig i kast med at beskrive og definere træernes og skovenes roller i *Æneidens* univers, må man nødvendigvis også forholde sig til, hvordan tekstens narrative rum overordnet er opbygget. Der er tradition for at opfatte rummet i *Æneiden* som et fuldstændigt kosmos, hvori naturens, gudernes og menneskenes kræfter på forskellig vis strider med hinanden.²¹ At skrive "kort" om *Æneidens* univers virker på den baggrund i sig selv som et oxymoronisk forehavende, og jeg vil derfor tilslutte mig Braunds forbehold: "These are huge ideas."²² Målet med dette afsnit er altså hverken at give en beskrivelse af de forskellige repræsentationer af kosmos, der findes i *Æneiden* selv²³, eller at forklare Vergils kosmologiske udgangspunkt.²⁴ Jeg vil i stedet med udgangspunkt i nogle af de idéer, der præsenteres i P. R. Hardies omfattende undersøgelse af netop *Æneidens* univers, *Virgil's Aeneid: Cosmos and Imperium* (1986), forsøge

19. Cf. Armstrong (2019) 59.

20. Jeg har taget udgangspunkt i Rieks' definition af den vergilianske lignelse (Rieks (1981) 1012). Se også Bilag 1.

21. Cf. Thornton (1976); Hardie (1986); Braund (2019).

22. Braund (2019) 279.

23. Anchises' forklarende tale til Æneas (6.724-51); Ekphrasis af Æneas' skjold (8.617-731).

24. Thornton (1976), Hardie (1986) og Braund (2019) kommenterer Vergils mulige forbindelser til forskellige filosofiske skoler som f.eks. epikuræismen, stoicismen og platonismen.

at give et indblik i, hvordan *Æneidens* kosmos kan opfattes som et samlet rum, der er struktureret vha. to akser, en horisontal og en vertikal.

Hardie skriver blandt andet følgende om Vergils opfattelse af rum: "Virgil displays a marked predilection for abstract schematization; space, for him, is of an almost geometrical simplicity."²⁵ Der er altså en tilsyneladende tendens hos Vergil til systematisk i teksten at opbygge et velordnet narrativt rum, som ifølge Hardie er ordnet omkring en horisontal akse, der repræsenterer den menneskelige verden, og en vertikal akse, der markerer en forbindelse mellem underverdenen og de øverste guder i æteren.²⁶ En hovedpointe i Hardies læsning er desuden, at universet i *Æneiden* udvider sig langs de to akser, hvilket er en opfattelse, der vinder genklang i Thorntons og Braunds beskrivelser af *Æneide*universet som et dynamisk univers, der bevæger sig.²⁷ Idéen om et levende univers i konstant bevægelse fremsættes desuden også i selve *Æneiden* af Anchises: ... *totamque infusa per artus // mens agitat molem...* ("... indgydt i alle lemmerne bevæger sindet massen...", Verg. *Æn.* 6.726-7).

Som nævnt karakteriserer Hardie universets bevægelse som en systematisk udvidelse, og i en allegorisk fortolkning af det, han kalder den horisontale akse, bemærker han: "On the human level this expansion is the historical growth of Rome..."²⁸ I den forbindelse bliver kampene på Hardies vertikale akse til et billede på, hvordan det romerske imperiums succes skyldes de øverste guders sejr over underverdenens guder.²⁹ Konceptualiseringen af *Æneidens* univers som et kosmos centreret omkring to akser angiver dermed en forholdsvis simpel grundstruktur for opfattelsen af det narrative rum, og den giver desuden, som Hardies læsning illustrerer, mulighed for at påvise en relation mellem Vergils mytisk-fiktive fortælling og Roms historiske virkelighed. Med udgangspunkt i idéen om de to akser vil jeg i det følgende vise, hvordan træer og skove i *Æneidens* 6. sang synes at være forbundne med denne grundlæggende struktur, samt hvordan forbindelserne mellem akser og træer giver videre fortolkningsperspektiver.

25. Hardie (1986) 330.

26. Hardie (1986) 267-8.

27. Thornton (1976) 71; Braund (2019) 286.

28. Hardie (1986) 268.

29. Hardie (1986) 268.

Endelig bør det bemærkes, at Vergil ikke er den første romerske forfatter, der i et episk værk beskriver et sammenhængende kosmos. Den romerske digter og filosof Lukrets (ca. 99-ca. 55 f.v.t.), der af Hardie fremhæves som en både kosmologisk og stilistisk model for Vergil,³⁰ præsenterer i sit didaktiske epos *De rerum natura* en samlet gennemgang af universet og dets bestanddele. Han er dermed forfatter til den tidligste, overleverede gengivelse af epikuræiske idéer på latin. I forhold til fremstillingen af universet er en grundtanke i Lukrets' *DRN*, at visse grundlæggende strukturer og processer er usynlige for mennesker,³¹ og forfatteren bruger poetisk billedsprog og især lignelser til at illustrere netop denne grundpræmis i sin filosofiske tankegang.³² Der er en række sammenhænge mellem Vergil og Lukrets: Vergil kender i sin ungdom en epikuræisk lærer, Siro,³³ og før han i perioden 29-19 f.v.t. skriver helteeposet *Æneiden*, udgiver han et didaktisk epos, *Georgica*, hvori han alluderer til Lukrets, sin forgænger inden for genren.³⁴ Der er desuden på tværs af *Georgica* og *Æneiden* også stilistiske træk, som kendes fra Lukrets.³⁵ Selvom den mest kendte model for Vergils lignelser er Homer,³⁶ har visse af Vergils lignelser altså også træk til fælles med Lukrets.³⁷ Med udgangspunkt i disse genremæssige, tematiske og stilistiske sammenhænge imellem de to forfattere vil denne artikel slutte med en diskussion af, hvorvidt Vergil med en "lukretisk" lignelse bruger et træ til at afsløre sammenhænge i *Æneidens* kosmos, som ellers ikke ville være synlige.

30. Hardie (1986) 157-238.

31. Lukrets *DRN* 4.724-31. Cf. Hohler (1926); Hardie (1986) 220; Thury (1987).

32. Hohler (1926) 282; Hardie (1986) 220.

33. Braund (2019) 280; Horsfall (1995) 7; 11. Vergils reception af epikuræiske idéer er dog ikke entydig, cf. Servius *ad Aen.* 10.467: *sectis philosophorum poetae pro qualitate negotiorum semper utuntur* ("digtere udnytter stedse filosofiske skoler afhængigt af sagens natur"). Desuden Horsfall (1995) 151-2 om filosofiske og kosmologiske uoverensstemmelser i *Æneiden* 6.

34. Horsfall (1995) 82f; 90; Hardie (1986) 158-67; 33-51. Hardie beskriver blandt andet, hvordan Vergil alluderer til Lukrets' *DRN* i *Georgica*, og hvordan han derved viser et ambivalent forhold til epikuræismen.

35. Cf. Otis (1963) 144-214 *passim* for eksempler på sproglige sammenfald mellem Vergil og Lukrets i *Georgica*; desuden Hardie (1986) 219 ff.

36. Riexs (1981) 1012; Lyne (1989) 63ff.

37. West (1970) 272; Riexs (1981) 1013; Hardie (1986) 223-24.

Faktisk naturbeskrivelse og horisontalitet

I denne del af artiklen undersøger jeg den største af de semantiske kategorier, "Faktisk naturbeskrivelse".³⁸ Det materiale, jeg fokuserer på, er 23 træord, hvilket i alt svarer til 5,52% af det samlede antal optalte træord. Ordene er fordelt på følgende måde i 6. sang: 13 ord i 6.1-263 (forberedelsen til Æneas' katabasis eller nedstigning til underverdenen),³⁹ 5 i 264-547 (selve nedstigningen til underverdenen) og 5 i 679-892 (synet af Lethefloden og de fremtidige romeres sjæle).⁴⁰ Jeg inddrager desuden kort en enkelt hellig lund, Elysiums laurbærlund (5 ord, 637-78). Af de 23 forekomster i 6. sang i kategorien "Faktisk naturbeskrivelse" betegner hovedparten ikke enkelte træer eller træsorter, men skovområder: *silua* findes i denne kategori 9 gange og *nemus* 6.⁴¹ På ordniveau er den faktiske naturbeskrivelse i 6. sang altså kendetegnet ved en høj forekomst af ord, der betegner et horisontalt udstrakt trærum.

Da Æneas og trojanerne først bevæger sig ind i den ældgamle skov for at finde brænde til Misenus' gravbål og for at lede efter den gyldne gren, foretager de en horisontal bevægelse: *itur in antiquam siluam* ("de går ind i den ældgamle skov", 179).⁴² Samtidig med at de på denne måde træder ind i skoven, sker der, igen på ordplan, en udvidelse af det rum, de bevæger sig i. I vv. 180-82 viser det sig, at skoven, som først blot betegnes som *siluam*, indeholder mange forskellige træsorter: *piceae* (fyrretræ, 180), *ilex* (steneg, 180), *fraxineae* (asketræs- (adj.), 181), *robur* (egetræ, 181) og *ornus* (bjergask, 182).⁴³ Hvor ordet *silua* i sig selv betegner et stort rum, viser de forskellige træsorter, at rummet er stort, fordi det består af mange mindre dele. En sådan koncentration af forskellige træsorter er sjælden i *Æneiden*,⁴⁴ og det understreges desuden i de efterfølgende vers, at netop dette skovrum er bemærkelsesværdigt på grund af sin stør-

38. Se Bilag 1.

39. Alle henvisninger i det følgende er til vers i Verg. *Æn.* 6 medmindre andet er angivet.

40. Inddelingen af 6. sang i forskellige dele er inspireret af den analyse af 6. sangs komposition, der findes i Otis (1963) 281-312.

41. *Silua* 8, 131, 179, 186, 257, 444, 451, 704 og 765; *nemus* 188, 238, 386, 473, 704, 803.

42. Her bruges ordet *silua* og ikke *lucus*, men der kan ikke være tvivl om, at der i netop denne skov er en tilstedeværelse af noget guddommeligt. Cf. Thomas (1988) 268: "... the words *antiquam siluam* imply that the words could be numinous..."

43. Tekststedet med de fem træsorter illustrerer det til dels kunstige ved at inddele træordene i semantiske kategorier. Jeg har kategoriseret ordene som "faktisk naturbeskrivelse", men teknisk set kunne de også i denne sammenhæng kaldes "materiale". Hovedpointen i denne kontekst er dog den samme: Skoven består af mange forskellige træsorter.

44. En lignende koncentration findes kun ét andet sted, *Æn.* 11.135-38.

relse.⁴⁵ At Æneas går ind i skoven, interagerer med dens bestanddele og derved bliver bevidst om dens størrelse, kan læses som et eksempel på, at et skovrum illustrerer et grundlæggende princip i *Æneidens* kosmos: Universet udvider sig langs en horisontal akse i takt med, at handlingen skrider frem, og helten bevæger sig mod sit mål.

Også da Æneas på sin rejse til underverdenen ankommer til floden Styx, er bevægelsen direkte og horisontal: Færgemanden Charon ser Sibyllen og Æneas *per tacitum nemus ire pedemque aduertere ripae* ("gå igennem den tavse skov og vende sig mod flodbredden", 385-86). Muligvis kan det virke som en lettere banal pointe, at en skov er noget, man går *ind i* eller *igennem*. Ser man imidlertid nærmere på de skove, som Æneas efterfølgende møder i underverdenen, er de ikke entydigt forbundne med en horisontal bevægelse fremad. Æneas går igennem en myrtetræsskov (440-70), men det er ikke heltens fremadskridende bevægelser, der fremhæves. Vergil beskriver i stedet, hvordan Dido flakker omkring (*errabat*, 451) og flygter tilbage (*refugit*, 472) ind i den store, skyggefulde skov (*magna silua*, 451; *nemus umbriferum*, 473), der gennem sin træsort, myrten, forbindes med gudinden Venus.⁴⁶ *Errabat* understreger en målløshed, og *refugit* markerer en flugt tilbage til noget velkendt. Begge verber står i kontrast til den måde, hvorpå Æneas bevæger sig i skovene. Kontrasten gør, at skoven i dette eksempel kommer til at spille en dobbeltrolle i forhold til strukturen i det narrative rum: Den er dels et rum, som Æneas bevæger sig direkte igennem, dels et afgrænset område, som Dido ikke kan forlade. Eller sagt på en anden måde: Skovens narrative rum ændrer grundlæggende karakter afhængigt af de måder, hvorpå eposets personer bevæger sig i det, og det er ikke begrænset til at opfylde en enkelt funktion ad gangen.

Det afgrænsede og omsluttende understreges generelt i forbindelse med underverdenens skove.⁴⁷ I forbindelse med myrteskoven danner placeringen af *silua* (444) og *nemus* (473) en ringkomposition rundt om beskrivelsen af skoven.⁴⁸ Et lignende stilistisk greb ses i beskrivelsen af Elysiums laurbærlunde (637-59), hvor ordet *nemus*

45. *Silua* *immensam*, "den umådeligt store skov", 186.

46. Myrtetræet er særligt velegnet i denne kontekst, fordi det netop forbindes med Venus (Cf. Plin. d. Æ., *NH* 12.3). Cf. desuden Norden (1957) 247-50: Myrtetræsskoven er en passende baggrund for Æneas' og Didos "Liebestragödie", fordi myten "mit der erotischen Beziehung die sepulkrale vereinigt."

47. Se f.eks.: *tenent media omnia siluae* (131); *myrtea circum silua tegit* (443-44); *in ualle seclusum nemus et uirgulta sonantia siluae* (703-4).

48. Cf. Horsfall (2013) 352.

optræder én gang i begyndelsen og én gang i slutningen af naturbeskrivelsen.⁴⁹ Ved at placere ord for skovområder på denne måde skaber Vergil i teksten en imitation af den afgrænsethed, som er en væsentlig del af skoves fysiske virkelighed. Hvor den dennesidige skov og skoven, der fører til Styx, bruges til at markere noget horisontalt, kommer skovene i underverdenen til at virke ordensskabende, fordi de bruges som middel til at inddele underverdenen i områder. Dette skal ikke forstås som et argument for, at Æneas ikke bevæger sig ligeud i underverdenen, eller for at andre naturelementer (f.eks. *campi*) ikke skaber struktur i underverdenen, men snarere som en påvisning af, at skove på forskellige planer i Vergils univers i 6. sang bruges til at strukturere rum på forskellige måder.

En ting, som de faktiske skove i 6. sang har til fælles, er deres skyggefuldhed og deres stilhed.⁵⁰ Netop disse aspekter af skovenes natur bidrager ifølge Armstrong til, at Vergils underverden kommer til at virke guddommelig og farlig.⁵¹ I sit store naturhistoriske værk, *Naturalis Historia*, skriver Plinius d. Ældre, at netop *silentia*, stilhed, er en særlig kvalitet, der er kendetegnende for, og som tilbedes i det hellige skovrum.⁵² Hunt argumenterer for, at Plinius ikke peger på den hellige lund som et bosted for bestemte *numina*, men på en generel kvalitet ved selve skovrummet, som gør, at det opfattes som noget helligt.⁵³ Selvom jeg ikke har kategoriseret den vergilianske underverdens skove som "hellige lunde", kan Plinius' beskrivelse måske alligevel give et perspektiv på forholdet mellem stilheden og disse skove. Idéen om, at der er noget specielt ved skovene selv, stemmer overens med artiklens grundlæggende tanke om, at skovenes fysiske karakteristika skaber en bestemt type rum. I *Æneiden* 6 er den faktisk skovs vigtigste funktion tilsyneladende at være en skov: Et tyst, mørkt, afgrænset rum, som har mere eller mindre udefinerbare guddommelige konnotationer, og som man kan bevæge sig igennem eller opholde sig i.

49. *Nemorum*, 639; *lauris nemus*, 658.

50. Se f.eks. *tacitum*, 386, *umbriferum*, 473, *per umbras obscurum*, 452-53. Desuden Lowe (2011) 101: "Age, density, shade, or silence" er karakteristiske kvaliteter for hellige skovområder.

51. Armstrong (2019) 70-9.

52. Plin. d. Æ. *NH* 12.3. Det diskuteres i træforskningen, om tekststedet skal opfattes som en beskrivelse af, at et *numen* bor i skoven (Lowe (2011) 101), eller som et udtryk for, at skovrummet selv har hellige kvaliteter (Hunt (2016) 187).

53. Hunt (2016) 187-88.

Hellige lunde og vertikalitet

Som det var tilfældet i den "faktiske naturbeskrivelse", består også kategorien "Hellig lund" hovedsageligt af ord for skovområder: *Lucus* er repræsenteret 8 gange, *nemus* 2 og *silua* 1.⁵⁴ *Æneidens* skarpeste skelnen mellem en ikke-hellig skov og en hellig lund ses i de allerførste vers af 6. sang. Først beskrives en *silua*: *pars densa ferarum // tecta rapit siluas...* ("nogle plyndrer skovene, de vilde dyrs tætte bolig", 7-8). Skoven er karakteriseret som et opholdssted for vilde dyr, og trojanernes udnyttelse af dens ressourcer sidestilles med andre gøremål: at tænde ild (6-7) og at hente vand (8). Skoven har altså ikke nogen særstatus, men er bare en skov. I de efterfølgende vers står Æneas' rolige bevægelse hen til Sibyllens hellige lund i stærk kontrast til trojanernes travle landgang,⁵⁵ og overgangen til noget nyt er markeret i teksten af en adversativ partikel, *at* (9).⁵⁶ I forhold til de kosmiske akser bevæger Æneas sig i sin søgen efter den hellige lund opad: *arces... petit* ("han søger... højene", 9-11).⁵⁷ Da Æneas når frem til lunden, har trojanerne sluttet sig til ham: *iam subeunt Triviae lucos atque aurea tecta* ("de går nu ind under Trivias lunde og det gyldne tag", 13). De går bogstaveligt talt *ind under* træerne. Man kunne argumentere for, at der i *subeunt* også ligger en horisontal bevægelse, og at lunden muligvis er et knudepunkt imellem akserne. Det vertikale er dog meget tydeligere i teksten, idet der både i lundens placering og i den måde, hvorpå trojanerne bevæger sig ind i lunden, er noget vertikalt. At bevæge sig ind i en hellig lund er i dette eksempel en bevægelse op imod og ind under det guddommelige. Taget i betragtning at guderne i Vergils epos generelt hører hjemme i æteren,⁵⁸ er forbindelsen mellem den hellige lund og den vertikale akse ikke umiddelbart overraskende. Sammenhængen mellem en hellig lund og det høje går også igen både i 6. sang og i *Æneidens* øvrige sange.⁵⁹

54. *Lucus*: 13, 118, 139, 154, 195, 259, 564, 673; *nemus*: 639, 658; *silua*: 659. Det sidste ord, der er talt med i denne kategori, er *lauris*, 658.

55. Norden (1957) 117.

56. Austin (1977) 34.

57. Det er uklart, præcis hvordan *arces* her skal fortolkes: Norden (1957) 117 skriver, at pluralisformen henviser til to høje, en vestlig og en østlig, og at Apollontemplet ligger på den østlige.

58. Verg. *Æn.* 1.223; 12.853. Cf. Thornton (1976) 52.

59. Cf. 1.691-94; 3.681; 6.640-41; 7.172: 8.125. Det vertikale fremhæves ikke kun ifm. hellige lunde, men ses f.eks. også ifm. gravalterstabler (bl.a. Didos, 4.504-5, og Misenus', 6.176-78).

Beskrivelsen af Trivias hellige lund harmonerer med Carrolls udsagn om, at hellige lunde i både græsk og romersk kultur var “religious spaces, marked out of the landscape from non-sacred land...”⁶⁰ Tekststedet afslører også en af de væsentligste forskelle mellem ikke-hellige skove og hellige lunde: Den ikke-hellige skovs ressourcer kan frit udnyttes, mens hellige lunde er ukrænkelige.⁶¹ Horsfall kalder desuden 6. sangs indledning et eksempel på, at Vergil anvender “conventional landscape-types and elements.”⁶² Et centralt spørgsmål i forhold til de hellige lunde må dog være, hvorfor Vergil starter med så tydeligt at markere en forskel mellem *silva* og *lucus* i en sang, der er fuld af obskurt hellige skovområder, og hvor forskellen mellem de to betegnelser generelt er uklar.

Muligvis markerer de to skovområder en modstilling af to yderpunkter i naturen: Det allerhelligste skovområde, som i landskabet signalerer organiseret religion og civilisation,⁶³ stillet over for den vilde skov, hvor dyrene har hjemme. Ser man imidlertid nærmere på, hvordan den hellige lund optræder i resten af 6. sang, er der grundlag for videre fortolkning. Af de i alt 8 forekomster af *lucus* er *Triiviae lucos* den eneste, der ikke indgår i direkte tale. Resten af gangene bruges ordet i direkte tale af Sibyllen (139; 154; 259; 564), af Æneas (118; 195) og af Musaeus (673). *Lucus* er et ord med særlig religiøs betydning, og dette kan være grunden til, at det hovedsageligt bruges af Sibyllen, som er præstinde for Apollo. Det spændende er dog, at de skove, som Sibyllen kalder *lucus*, ikke beskrives som *lucus* uden for den direkte tale. Dette gælder f.eks. den ældgamle skov, hvor den gyldne gren er skjult.⁶⁴

At *lucus* på denne måde hører den direkte tale til, kan fortolkes på forskellige måder. En mulighed er, at de talende tillægger skovene en religiøs betydning, som de ikke har i virkeligheden. Den øvrige analyse taget i betragtning virker denne tolkning dog ikke sandsynlig. En anden fortolkning, som denne artikel argumenterer for, kunne være, at brugen af ordet *lucus* i direkte tale er et didaktisk greb, som særligt i forhold til Sibyllen, der fungerer som Æneas’ vejleder i 6. sang, bruges til at markere en indsigt i

60. Carroll (2017) 15.

61. Thomas (1988) 263; Carroll (2017) 15.

62. Horsfall (2013) 74.

63. Sammenhængen mellem hellige lunde og civilisation ses også i de foregående sange: *lucus fuit in urbe media* (1.441); *ante urbem in luco* (3.342); *ac lucus late sacer additur Anchiseo* (5.761).

64. Cf. 6.138-39; 179; 186.

en dybere sandhed om universets strukturer. Æneas har før sin nedstigning til underverdenen tilsyneladende en vis indsigt i denne viden, for han ved, at Sibyllens lund ved Avernus er hellig: *lucis Auernis* (118). Dette er noget, han har fået forklaret tidligere i eposset: *accesseris (...) divinosque lacus et Auerna sonantia siluis* ("Du vil komme til de guddommelige søer og Avernus' susende skove", 3.441-42). Samme princip ses i Sibyllens anvendelse af ordet *lucus*: Hun kalder skoven med den gyldne gren *lucus* (6.139) og efterfølgende gør Æneas det samme (195).⁶⁵ Et lignende mønster gør sig gældende for Elysiums laurbærlund: Synet af Elysium fokaliseres igennem Æneas (*miratur* (651) og *conspicit* (656)), og i beskrivelsen kaldes lunden *nemus* og *silua* (637-659). Betegnelsen *lucus* får lunden først, da Musaeus efterfølgende forklarer, hvilket sted Æneas er kommet til.

I *Æneidens* 7. sang er der ligesom i den 6. en høj forekomst af hellige lunde.⁶⁶ Æneas ser det guddommelige i Latiums skove, da han kommer sejlene: *ingentem ex aequore lucum prospicit* ("fra havet ser han en vældig lund", 7.29-30). *Lucus* er i 7. sang ikke begrænset til den direkte tale, men bruges hyppigt i naturbeskrivelsen, hvor den semantiske sammensmeltning med *silua* og *nemus* virker endelig. Dette ses tydeligst i 7.750-800, hvor det beskrives, hvordan italerne marcherer i krig fra hellige, skovbe-groede områder, der betegnes som *nemus* (7.759; 775), *silua* (776) og *lucus* (763; 778; 800). Lowe hævder, at Vergil ved at fremhæve det guddommelige i de italiske skove, karakteriserer Italiens oprindelige folk som et trætilbedende folkefærd.⁶⁷ Anvendelsen af *lucus* i 6. sang og ordets delvist didaktiske funktion, synes dermed at foregribe den guddommelighed, der i 7. sang præsenteres som en fast del af den ur-italiske natur. Vergil bruger på denne måde 6. sang til at illustrere en gradvis overgang fra et landskab, hvor en fast skelnen mellem *silua* og *lucus* er mulig, til et landskab, hvor den traditionelle inddeling af skove i *silua*, *lucus* og *nemus* ikke gælder, fordi forbindelsen til det guddommelige er en grundpræmis i de italiske skoves struktur.

65. Her tilsyneladende synonymt med *siluam*, 186, og *nemore*, 188.

66. Se Bilag 1. Se desuden *lucus* i Bilag 2.

67. Lowe (2011) 100.

Misteltenslignelsen og de skjulte strukturer

I forhold til de kosmiske strukturer, der former universet i *Æneiden*, har undersøgelsen af de to semantiske kategorier "Faktisk naturbeskrivelse" og "Hellig lund" vist en tilsyneladende sammenhæng imellem Hardies horisontale akse og Æneas' fremadskridende færd igennem større skovområder samt imellem den vertikale akse og de hellige lunde. Det er imidlertid langt mindre enkelt at pege på overordnede sammenhænge imellem Hardies kosmiske model og de to kategorier "Trælignelser" og "Andet", der, som nævnt ovenfor, også fylder en del i 6. sang. Derfor vil jeg i det følgende fokusere på en enkelt af 6. sangs trælignelser, misteltenslignelsen i 6.201-9, og beskrive, hvordan Vergil, i et stilgreb, der muligvis alluderer til hans forgænger indenfor eposgenren, Lukrets, anvender netop denne lignelse til at skabe et kosmisk knudepunkt samt til at synliggøre nogle ellers usynlige strukturer i de forskellige lag i *Æneidens* kosmos.

Ser man først samlet på *Æneidens* trælignelser, optræder 4,8% af *Æneidens* træord i lignelser, hvor et træ eller en skov er det, som noget sammenlignes med.⁶⁸ De 4,8% svarer til i alt 20 ord fordelt på 8 lignelser.⁶⁹ I forhold til fordelingen af lignelserne i det samlede værk, er det bemærkelsesværdigt, at 3 af de 8 lignelser forekommer i 6. sang: Den første i 6.201-211 (del af forberedelsen til Æneas' katabasis, 6.1-263) og de to andre i hhv. 6.268-72 og 305-12 (del af nedstigningen til underverdenen, 6.264-547). Der er altså en koncentration af trælignelser i 6. sang. De resterende 5 lignelser er fordelt, så der er en lignelse i hhv. *Æneiden* 2, 3, 4, 5 og 9. Indholdsmæssigt kan halvdelen af lignelserne klassificeres som den type, hvor et menneske eller et menneskelignende væsen sammenlignes med en bestemt træsort.⁷⁰ Ingen af de 3 trælignelser i 6. sang er imidlertid af denne slags.⁷¹ Særligt interessante er de to lignelser i 6.201-11 og 268-71,⁷² fordi det i begge disse lignelser gælder, at to forholdsvis ens ting sammenlignes med

68. Se Bilag 1.

69. Se Bilag 3.

70. Se Bilag 3. Tager man udgangspunkt i Coffey (1961) 66, som fastslår, at træer i *Æneidens* lignelser "illustrate size, a fallen man or city, or something immovable...", er også lignelsen i 2.624-34 en typisk trælignelse.

71. Den ene, 6.305-12, sammenligner dog menneskene, som står på bredden af Styx, med blade, der falder i skoven, og er dermed et eksempel på, at "crops and leaves illustrate vast numbers" (Coffey (1961) 66; 73n22).

72. Wilkins (1921) 171 og Coffey (1961) 73n20 kategoriserer begge denne lignelse som en type, der fokuserer på månens lys, men Armstrong (2019) 73 fremhæver den i sin analyse, fordi billedet af en mørk skov er centralt.

hinanden. Af hensyn til artiklens længde koncentrerer jeg mig i det følgende om den første af disse to.

I lignelsen sammenlignes træet med den gyldne gren, som Æneas finder midt i den ældgamle skov, med et træ, hvorpå der gror en mistelten:

Inde ubi uenere ad fauces graue olentis Auerni,

tollunt se celeres liquidumque per aëra lapsae

sedibus optatis gemina super arbore sidunt,

discolor unde auri per ramos aura refulsit.

quale solet siluis brumali frigore uiscum

205

fronde uirere noua, quod non sua seminat arbos,

et croceo fetu teretis circumdare truncos,

talis erat species auri frondentis opaca

ilice, sic leni crepitabat brattea uento.

Da de dernæst kom til Avernus' ildelugtende svælg, hævede de sig op, gled gennem den klare luft og tog plads på det ønskede sted højt oppe i det tvekronede træ, hvorfra den brogede glans af guld strålede gennem grenene. Ligesom misteltenen, som et fremmed træ lader fremvokse, i vinterkulden i skovene plejer at grønnes med mærkeligt løv, og med gulgrøn vækst at omkranse de runde stammer, sådan var synet af det løvrige guld på den skyggefulde steneg, således raslede bladguldet i den blide vind.

(Verg. *Æn.* 6.201-9)

Træet synes her at repræsentere en form for kosmisk knudepunkt. Den ovenstående analyse har vist, at Æneas' rejse ind i den ældgamle skov sker langs en horisontal akse, og en lignende type horisontal bevægelse ses i *uenere ad fauces* (201). I beskrivelsen af træet fremhæves en forbindelse til underverdenen (*ad fauces graue olenti Auerni*, 201) såvel som en forbindelse til himlen ovenover (*per aëra*, 202; *super arbore*, 203). Træet eksisterer tilsyneladende midt imellem disse to kosmiske ekstremer, og det synes dermed at stå som en repræsentation af en vertikal akse. Eftersom træet ifølge Sibyllens

ord også står midt i skoven (*hunc tegit omnis lucus*, "hele skoven skjuler det", 138-39),⁷³ kommer det sted, hvor træet med den gyldne gren vokser, til at markere et midtpunkt, hvor den horisontale og den vertikale akse mødes.

Grundlæggende sammenligner lignelsen to meget ens strukturer: en overnaturlig vækst, den gyldne gren, der vokser på et træ, sammenlignes med en mistelten, der ligeledes vokser på et træ. Fortolkningen af misteltenen og den gyldne gren er omdiskuteret.⁷⁴ I min træfokuserede læsning vil jeg lade analysen undersøge det træ, som væksterne vokser på. Træet kaldes først *gemina arbore*.⁷⁵ Den mest ligefremme læsning er at fortolke *gemina*, det dobbelte i træet, som en henvisning til den fremmede gren, der vokser på træet. Denne fortolkning understøttes af flere kommentarer til teksten.⁷⁶ Som plantetype giver misteltenen dog anledning til en alternativ tolkning af træets dobbelthed. Den beskrives af Plinius d. Ældre som en vækst, der kan vokse *in quercu, robore, ilice, piro siluestri, terebintho* ("på almindelig eg, vintereg, steneg, vildt pæretræ [og] terpentintræ").⁷⁷ Det bemærkelsesværdige er her, at misteltenen kan gro på en *ilex*, en steneg, hvilket er den træsort, som den gyldne gren også gror på. Der kunne argumenteres for, at der ligger en dobbelthed i, at stenen eksisterer både i narrativet, hvor den er grosted for en overnaturlig vækst, og på billedplan, hvor den i en naturlig proces lader misteltenen vokse på sig. Lignelsen illustrerer på denne måde, at en struktur i universet spejles i en struktur, der findes på et andet plan i kosmos, og denne spejling er mulig, fordi de to strukturer er homogent opbygget. En sådan læsning bekræftes af det faktum, at det første sted i 6. sang, hvor træsorten *ilex* nævnes er efter lignelsen (209): Træets sort afsløres gennem billedsprog først og dernæst i narrativet.

73. Cf. Gallais & Thomas (1997) 58.

74. Servius skriver *ad Aen.* 6.136, at Vergil måske fik idéen til den gyldne gren fra den gren, der plukkes i et ritual ved Dianas hellige lund i Nemi. Norden (1957) 163-175 tager højde for misteltenens betydning på tværs af forskellige mytologier. Champeaux (1982) 411ff. overvejer den mulige sammenhæng mellem den gyldne gren, misteltenen og *Fortuna uiscata*, den klistrede skæbnegudinde. West (1990) fokuserer på det visuelle sammenfald mellem den gyldne gren og misteltenen. Weber (1995) læser den gyldne gren som et epikuræisk billede på Æneas' sjæl.

75. Der er et mindre problem i tekstens tradition ift. *gemina*: **R** har *geminae*, men kommentarerne insisterer på, at *gemina* er den rigtige læsning (Norden (1957) 192; Austin (1977) 100; Horsfall (2013) 199).

76. Norden (1957) 192; Austin (1977) 100; Horsfall (2013) 199.

77. Plin. d. Æ. *NH* 12.246.

Stenegen, *ilex*, forbindes ofte med Jupiter, og denne type eg er mere hyppig i Italien end andre typer, som f.eks. *aesculus* og *quercus*.⁷⁸ Hvis dette kombineres med analysen ovenfor, som viser, at træet med den gyldne gren repræsenterer et kosmisk knudepunkt, og med den tanke, at romerne på Vergils tid, ifølge Thornton, konceptualiserede universet som en kosmisk skikkelse,⁷⁹ er der også her en forbindelse, som synes at bekræfte, at træet skal opfattes som et billede på et kosmisk midtpunkt. Træet forbindes dog ikke eksplicit i Vergils tekst med Jupiter.

Ser man bort fra træet med den gyldne gren, findes *Æneidens* tydeligste repræsentation af et træ, der fungerer som en vertikal verdensakse, i en lignelse i 4.437-49. I denne lignelse sammenlignes Æneas med en anden type egetræ, en *quercus*, der strækker sine rødder *in Tartara* og sin krone *ad auras aetherias* (4.445-46). *Quercus* er ligesom *ilex* en af de træsorter, som en *uiscum* ifølge Plinius kan gro på. I lignelsen i 4. sang er Æneas naturligvis kun billedligt ligesom et egetræ, ligesom den gyldne gren i 6. sang kun billedligt er ligesom en mistelten, men dermed eksisterer både stenegen, Æneas-egen og misteltenen også alle på et billedplan. Dette kunne være grundlag for at lege med tanken om, at Æneas, en helt, der er som et egetræ, da han rækker ind og tager den gyldne gren, sætter sig selv i stenegens sted og bliver en fysisk repræsentation af kosmossets kerne. Den tanke, at Æneas i sin egenskab af helt *er* verdensaksen, findes også i Hardies gennemgang af Vergils univers: "In the *Aeneid* it is the hero himself who takes on the function of the world axis."⁸⁰ I et træperspektiv er Æneas altså gjort af netop den type træ, som gør ham i stand til at bære den guddommelige skæbnegren (*fatalis uirgae*, 6.209).

Det faktum, at misteltenslignelsen sammenligner to stort set ens strukturer, giver desuden grundlag for at argumentere for, at lignelsen billedliggør to forskellige planer i *Æneidens* kosmos. Da Sibyllen forklarer Æneas, hvad han skal gøre med den gyldne gren, ses flere formuleringer, som påpeger, at den gyldne gren er svær at se. Sibyllen siger blandt andet: *hunc tegit omnis lucus* ("hele skoven skjuler den", 138-39) og *obscuris claudunt conuallibus umbrae* ("skygger omslutter den i de dunkle dale", 139). Hun italesætter også idéen om det synlige, da hun siger til Æneas: *ergo alte uestiga*

78. Armstrong (2019) 116ff.; cf. Meiggs (1982) 218.

79. Thornton (1976) 22.

80. Hardie (1986) 375.

oculis ("søg altså med øjnene løftet", 145). Det beskrives dog ikke i teksten, at Æneas faktisk ser grenen. Han griber (*corripit*, 210), brækker (*refringit*, 210), bærer (*portat*, 211) og lægger den foran sig (*figit*, 636). Modsat er der i beskrivelsen af Sibyllens og Charons interaktion med grenen en overflod af synsudtryk: *aperit ramum*, 406, *admirans*, 408, *uisum*, 409. Her ses samme mønster som i det ovenfor beskrevne eksempel med de hellige lunde: Æneas har tilsyneladende kun en begrænset indsigt, mens andre, mindre menneskelige, væsener lettere genkender de guddommelige strukturer i naturen.

Som nævnt i forbindelse med den korte introduktion til de kosmologiske strukturer i *Æneidens* univers tjener lignelser et særligt formål i formidlingen af Lukrets' filosofi: "Lucretius subordinates the decorative function of his similes to the purpose of aiding his readers in grasping the outlines of the great Epicurean universe."⁸¹ I *Æneiden* bruger Vergil lige efter misteltenslignelsen ordet *species* (6.208), og det synes dermed, at grenen, som også i teksten har været skjult bag lignelsens poetiske billedsprog, afsløres for læseren og Æneas på samme tid. Ordet *species* har en central betydning i Lukrets' filosofi, for det er dette ord, han i DRN bruger til at beskrive, at frygten for naturen skal fjernes vha. *naturae species ratioque* ("synet af naturen og dens orden", DRN 1.148). Thury tolker tekststedet som et udtryk for at Lukrets "wants to represent and explain the workings of the universe through poetic imagery."⁸² I ordet *brattea* (*Æn.* 6.209), som Vergil bruger efter lignelsen til at beskrive grenens udseende, ligger endnu en reference til Lukrets. Lukrets skriver i 4. sang af DRN, at luften er fuld af *simulacra*, billeder, som menneskets øjne ikke kan se, fordi de er *ut aranea bratteeque auri* ("som spindelvæv eller bladguld", DRN 4.727). At dette er det tidligste sted i den overleverede latinske litteratur, hvor ordet *brattea* anvendes,⁸³ gør det sandsynligt, at det er dette tekststed Vergil henviser til i *Æneiden* 6. Vergils allusion til Lukrets synes dermed at bekræfte artiklens teori om, at et mindre synligt niveau eller lag i *Æneidens* kosmos kan billedliggøres i en lignelse vha. et mere synligt niveau.

81. Hohler (1926) 282.

82. Thury (1987) 270.

83. Bailey (1950) 1268.

I Vergils allusion til Lukrets ligger der dog samtidig en afvisning af den epikuræiske filosofi. I forhold til Lukrets' billedsprog skriver De Lacy, at "the distance and detachment of the viewer are crucial."⁸⁴ Modsat hænger indblikket i universets strukturer for Æneas sammen med en direkte, fysisk interaktion (*corripit*). Dette er en modsætning til den epikuræiske tanke om, at man bør betragte naturen på afstand og ikke interagere med den. I Æneas' handling ses også en grundlæggende forskel mellem *Æneiden* og *DRN*: På trods af de didaktiske elementer, som også var til stede i forbindelse med de hellige lunde, er *Æneiden* ikke primært et didaktisk epos, men et epos om en handlende helt. Æneas får fortalt, at stenegen og den gyldne gren er universets centrum, han rækker ind, griber fat i verdens kerne og gør sig selv til en repræsentant for den inderste af universets strukturer.

At Vergil bruger et træ og ikke et andet motiv i denne type poetisk kommentar, virker som et bevidst valg, hvis man tager 6. sangs træer og skove generelt i betragtning. Digteren opbygger i løbet af 6. sang en verden af træer, der går på tværs af kosmossets planer. Træer og skove fylder både de dødeliges verden og underverdenen, og går man et skridt længere ind, bliver det tydeligt, at også underverdenen selv er inddelt i mindre dele, der er beskrevet som afgrænsede skovområder. På denne måde gentager strukturerne sig selv, og misteltenslignelsens præmis, at to ting kan illustreres vha. hinanden, fordi de indgår i ens strukturer, bliver en præmis, der ville kunne gælde generelt for skovrummene i *Æneiden* 6.

En sådan læsning giver et spændende perspektiv på den guddommelighed, der generelt er en del af Vergils skove, samt på den gradvise sammensmeltning af betegnelserne *silva*, *lucus* og *nemus*, idet den kunne vise, at der i Romerrigets urlandskab sker en forening af det menneskelige, repræsenteret i den faktiske naturbeskrivelses horisontalitet, og det guddommelige, repræsenteret i de hellige lundes vertikalitet. I den forbindelse er det nærliggende at gå skridtet videre og (i en Hardie-esque) fortolkning argumentere for, at Æneas, idet han i en ikke-epikuræisk handling griber den gyldne gren og bliver en repræsentation af universet, også bliver et billede på Romerriget selv. Romerrigets succes må altså i denne forbindelse ligge i aktiv handling – men det er tilsyneladende også kendetegnet ved en vis blindhed i forhold til sin egen handling og interaktion med verden. Heri ligger også en sammenhæng med Thorntons udsagn om,

84. De Lacy (2007) 147.

at *Æneidens* filosofi er “a philosophy concerned with human history and ethics in relation to the divine world...”⁸⁵ Ser man overordnet på resultaterne af optællingen af *Æneidens* træord, er kategorien “Faktisk naturbeskrivelse” langt den største, og ordet *silua*, det hyppigst brugte træord, findes hele 71 gange.⁸⁶ I forhold til træerne og skovene er der altså et overvejende fokus på skovenes fysiske funktion, hellig eller ikke-hellig, som baggrund for handlingen, og det virker derfor også centralt at spørge, om dette fokus på den faktiske skov frem for på den hellige lund er en afspejling af Vergils generelle fokus på den menneskelige verden.

At karakterisere skoven rent kosmologisk som et *imago mundi* og træet som en arketypisk verdensakse, en *axis mundi*, som Gallais & Thomas gør det,⁸⁷ ville på baggrund af min analyse være at gå et skridt for langt. *Æneiden* er et værk, der er kendetegnet ved sin sammenblanding af det mytiske og det historiske, og det interessante ved en læsning, som har blik for dette, ses f.eks. i repræsentationen af de hellige lunde som en oprindelig del af det italiske landskab i 7. sang. Artiklens mest interessante resultat er heller ikke, at skoven overordnet repræsenterer et kosmos, men snarere at træet og skoven som motiver er velegnede til at opbygge rumlighed og markere og afsløre strukturer. Det forekommer derfor også nærliggende afslutningsvis at fremhæve træernes fysiske karakteristika som noget centralt: Træer er høje væsener, og hellige lunde er placeret højt i landskabet, og derfor kan de markere en forbindelse til det guddommelige. Skove er udstrakte, mørke områder, og derfor kan de markere både en horisontal udvikling, en afgrænsethed og en tilstedeværelse af noget ubestemmeligt guddommeligt.

85. Thornton (1976) xi.

86. Se Bilag 2.

87. Gallais & Thomas (1997) 57.

Bibliografi

- Armstrong, R. 2019. *Vergil's Green Thoughts: Plants, Humans, and the Divine*. Oxford.
- Armstrong, R. 2020. "Hercules and the Stone Tree: Aeneid 8.233-40", *Classical Quarterly* 70(2): 905-908.
- Austin, R. G. 1977. *P. Vergili Maronis Aeneidos Liber Sextus*. Oxford.
- Bailey, C. (red.) 1950. *Titi Lucreti Cari: De Rerum Natura* (bd. 3). Oxford.
- Braund, S. 2019. "Virgil and the Cosmos: Religious and Philosophical Ideas" i Martindale, Ch. & Mac Góráin, F. (redd.) (2019) *The Cambridge Companion to Virgil* (2. udg.). Cambridge, 279-298.
- Carroll, M. 2017. "The Sacred Places of the Immortal Ones: Ancient Greek and Roman Sacred Groves" i Woudstra, J. & Roth, C. (redd.) (2017) *A History of Groves*. London, 13-33.
- Champeaux, J. 1982. *Fortuna: Le culte de la Fortune à Rome et dans le monde romain*. Paris.
- Coffey, M. 1961. "The Subject Matter of Vergil's Similes", *Bulletin of the Institute of Classical Studies* 8: 63-75.
- Connors, C. 1992. "Seeing Cypresses in Virgil", *The Classical Journal* 88(1): 1-17.
- Gallais, P. & J. Thomas 1997. *L'arbre et la forêt dans l'Énéide et l'Énéas: de la psyché antique à la psyché médiévale*. Paris.
- Gowers, E. 2011. "Trees and Family Trees in the Aeneid", *Classical Antiquity* 30(1): 87-118.
- Hardie, P. R. 1986. *Virgil's Aeneid: Cosmos and Imperium*. Oxford.
- Henkel, J. 2009. *Writing Poems on Trees: Genre and Metapoetics in Vergil's "Eclogues" and "Georgics"*, ph.d.-afhandling, University of North Carolina, Chapel Hill.
- Henkel, J. 2014. "Vergil talks technique: Metapoetic Arboriculture in "Georgics" 2", *Vergilius* 60: 33-66.
- Hinds, S. 1998. *Allusion and Intertext: Dynamics of Appropriation in Roman Poetry*. Cambridge.

- Hohler, R. C. 1926. "Lucretius' Use of the Simile", *The Classical Journal* 21(4): 281-285.
- Horsfall, N. 1995. *A Companion to the Study of Virgil*. Leiden.
- Horsfall, N. (red.) 2013. *Virgil "Aeneid" 6: A Commentary*. Berlin.
- Hunt, A. 2016. *Reviving Roman Religion: Sacred Trees in the Roman World*. Cambridge.
- De Lacy, P. 2007. "Distant Views: The Imagery of Lucretius 2" i Gale, M. R. (red.) (2007) *Oxford Readings in Lucretius*. Oxford, 146-157.
- Lowe, D. 2010. "The Symbolic Value of Grafting in Ancient Rome", *Transactions of the American Philological Association* 140(2): 461-488.
- Lowe, D. 2011. "Tree-Worship, Sacred Groves and Roman Antiquities in the Aeneid", *Proceedings of the Virgil Society* 27(1): 91-128.
- Lyne, R. O. A. M. 1989. *Words and the Poet: Characteristic Techniques of Style in Vergil's Aeneid*. Oxford.
- Meiggs, R. 1982. *Trees and Timber in the Ancient Mediterranean World*. Oxford.
- Maggiulli, G. 1995. *Incipiant silvae cum primum surgere: Mondo vegetale e nomenclatura delle flora di Virgilio*. Rom.
- Norden, E. (red.) 1957. *Aeneis: Buch 6* (4. udg.). Stuttgart.
- Otis, B. 1963. *Virgil: A Study in Civilized Poetry*. Oxford.
- Paulet, J.-J. 1824. *Flore et faune de Virgile, ou, Histoire naturelle des plantes et des animaux (reptiles, insectes) les plus intéressans a connaître, et don't ce poete a fait mention*. Paris.
- Rieks, R. 1981. "Die Gleichnisse Vergils" i Temporini, H. & Haase, W. (redd.) (1981), *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt (Sprache und Literatur)* II.31.2. Berlin, 1011-1110.
- Sargeant, J. 1920. *The Trees, Shrubs, and Plants of Virgil*. London.
- Thomas, R. F. 1988. "Tree Violation and Ambivalence in Virgil", *Transactions of the American Philological Association* 118: 261-273.
- Thornton, A. 1976. *The Living Universe: Gods and Men in Virgil's Aeneid*. Leiden.

- Thury, E. M. 1987. "Lucretius' Poem as a Simulacrum of the Rerum Natura", *The American Journal of Philology* 108(2): 270-294.
- Weber, C. 1995. "The Allegory of the Golden Bough", *Vergilius* 41: 3-34.
- West, D. 1970. "Virgilian Multiple-Correspondence Similes and their Antecedents", *Philologus* 114(1-2): 262-275.
- West, D. 1990. "The Bough and the Gate" i Harrison, S. J. (red) (1990), *Oxford Readings in Vergil's Aeneid*. Oxford, 224-238.
- Wilkins, E. G. 1921. "A Classification of the Similes in Vergil's Aeneid and Georgics", *The Classical Weekly* 14(22): 170-174.

Bilag

Bilag 1: *Æneidens* træer fordelt i semantiske kategorier

	Sang												I alt
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
Træord i alt pr. sang i <i>Æneiden</i>	17	21	36	24	30	72	56	42	31	22	41	25	417
	4,08%	5,04%	8,63%	5,76%	7,19%	17,27%	13,43%	10,07%	7,43%	5,28%	9,83%	6,00%	
Faktisk nat.	8	2	13	2	4	23	20	9	7	8	14	13	123
	1,92%	0,48%	3,12%	0,48%	0,96%	5,52%	4,8%	2,16%	1,68%	1,92%	3,36%	3,12%	29,5%
Hellig lund	3	-	3	-	1	12	12	14	10	2	2	-	59
	0,72%	-	0,72%	-	0,24%	2,88%	2,88%	3,36%	2,4%	0,48%	0,48%	-	14,15%
Hellige træer	-	2	3	2	-	1	1	-	-	-	-	2	11
	-	0,48%	0,72%	0,48%	-	0,24%	0,24%	-	-	-	-	0,48%	2,64%
Materiale	5	11	3	8	10	4	11	5	11	5	12	4	89
	1,2%	2,64%	0,72%	1,92%	2,4%	0,96%	2,64%	1,2	2,64	1,2%	2,88%	0,96%	21,34%
Udsmykn./krans	-	1	3	3	11	4	8	7	-	-	3	-	40
	-	0,24%	0,72%	0,72%	2,64%	0,96%	1,92%	1,68%	-	-	0,72%	-	9,59%
Træligelse	-	1	4	4	2	7	-	-	2	-	-	-	20
		0,24%	0,48%	0,96%	0,48%	1,68%	-	-	0,48%	-	-	-	4,8%
Naturbeskrivelse i øvr. lign.	-	2	-	2	-	-	1	-	-	3	2	1	11
	-	0,48%	-	0,48%	-	-	0,24%	-	-	0,72%	0,48%	0,24%	2,64%
And. billedsp.	1	2	-	-	-	-	1	2	1	2	4	1	14
	0,24%	0,48%	-	-	-	-	0,24%	0,48%	0,24%	0,48%	0,96%	0,24%	3,36%
And.	-	-	7	3	2	21	2	5	-	2	4	4	50
	-	-	1,68%	0,72%	0,48%	5,04%	0,48%	1,2%	-	0,48%	0,96%	0,96%	11,99%

Kriterier for de semantiske kategorier:

Faktisk naturbeskrivelse: Træord, som bruges i forbindelse med skove og træer, der danner baggrund for handlingen. Disse kan ofte synes hellige.

Hellig lund: Træord, der bruges i forbindelse med skovområder, der enten betegnes som *lucus* eller eksplicit forbindes med et *numen* i den omkringstående tekst. Definitionen af den hellige lund tager udgangspunkt i den antikke kommentator Servius' kommentar *ad Aen.* 1.310: *lucus est arborum multitudo cum religione, nemus uero composita multitudo arborum, silua diffusa et inculta.*

Hellige træer: Træord, der bruges i forbindelse med enkelte træer, der eksplicit omtales som hellige eller som indgår i en religiøs kontekst.

Materiale: Træ, der anvendes til spyd, byggemateriale, brændsel o.l.

Udsmykning/krans: Træ, der anvendes som udsmykning og/eller kranse.

Trælignelser: Træord, der indgår i lignelser, hvor et træ, en skov, en del af træet e.l. er det fænomen B som et fænomen A sammenlignes med. Begreberne *fænomen* A og *fænomen* B er taget fra den definition af lignelsen, der findes i Rieks, R. 1981: *Die Gleichnisse Vergils*, Berlin, 1012: "Als Gleichnis bezeichne ich die ausgeführte, d. h. mindestens zwei semantisch-syntaktische Glieder umfassende und daher in epischer Dichtung fast stets über die Länge eines Hexameters hinausgreifende Vergleichung eines Phänomens A mit einem Phänomen B, die beide verschiedenen Gegenstandsreichen zugehören, so daß die Zusammenstellung eine Spannung zwischen Identität und Differenz erzeugt."

Naturbeskrivelse i øvrige lignelser: Træord, der indgår i lignelser, hvor fænomen B ikke er et træ, en skov, en del af træet e.l.

Andet billedsprog: Træord, der bruges i metaforer eller i fast overført betydning. Dette kunne f.eks. være *robur* i betydningen "stærk; kraftig" eller *truncus* om et menneskes krop.

Andet: Træord, der ikke umiddelbart passer ind i en af de øvrige kategorier. Dette gælder f.eks. beskrivelser af den gyldne gren i *Æneiden* 6 eller beskrivelsen af Polydorus som et blødende myrte-træ i *Æneiden* 3.19-46.

Bilag 2: Træord pr. sang i *Æneiden*

Lemma	I alt	Sang											
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
<i>Abies</i>	6	-	1	-	-	1	-	-	2	1	-	1	-
<i>Acernus</i>	3	-	1	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-
<i>Arbor</i> (<i>arboreus</i>)	22	2	1	3	1	1	6	1	1	-	2	-	4
<i>Arbustum</i>	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
<i>Arbuteus</i>	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
<i>Buxum</i>	3	-	-	-	-	-	-	1	-	1	1	-	-
<i>Cedrus</i>	3	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	1	-
<i>Cornus</i> (<i>corneus</i>)	2	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
<i>Cortex</i>	3	-	-	1	-	-	-	1	-	1	-	-	-
<i>Cupressus</i> (<i>cyparissos</i>)	4	-	1	2	-	-	1	-	-	-	-	-	-
<i>Fraxinus</i> (<i>fraxineus</i>)	2	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-
<i>Frons</i> (+ vbb.; adj.)	29	1	1	2	5	4	4	5	3	1	-	2	1
<i>Ilex</i>	9	-	-	1	1	1	2	-	1	1	-	1	1
<i>Laurus</i>	9	-	1	3	-	2	1	1	-	-	-	-	1
<i>Lignum</i>	4	-	1	-	-	-	-	-	-	2	-	-	1
<i>Lucus</i>	35	3	-	2	-	1	8	9	6	4	-	2	-
<i>Myrtus</i> (<i>myrteus</i>)	4	-	-	1	-	1	1	1	-	-	-	-	-
<i>Nemus</i> (<i>nemorosus</i>)	38	4	-	2	2	1	8	7	8	1	-	3	3
<i>Olea</i> (<i>oleaster</i>)	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
<i>Oliva</i> (<i>olivifer</i>)	9	-	-	-	-	3	2	3	1	-	-	-	-

<i>Ornus</i>	5	-	1	-	1	-	1	-	-	-	1	1	-
<i>Palma</i>	2	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-
<i>Picea</i>	2	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-
<i>Pinus (+ adj.)</i>	16	-	1	1	1	2	-	1	-	4	3	3	-
<i>Populus (populeus)</i>	5	-	-	-	-	1	-	-	3	-	1	-	-
<i>Quercus (quernus)</i>	9	-	-	1	1	-	1	1	1	1	1	2	-
<i>Radix</i>	7	-	-	2	1	1	-	-	1	-	-	-	2
<i>Ramus</i>	30	-	-	2	1	2	9	5	5	1	1	3	-
<i>Robur</i>	24	-	5	-	2	3	2	1	3	-	1	6	1
<i>Silva (+ adj.)</i>	71	4	3	8	3	3	13	9	5	6	6	8	3
<i>Suber</i>	2	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-
<i>Tabula</i>	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
<i>Taeda</i>	12	-	-	-	3	-	2	4	-	3	-	-	-
<i>Terebinthus</i>	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
<i>Trabs</i>	11	2	3	1	1	-	1	-	-	1	-	-	2
<i>Truncus</i>	13	-	1	1	-	-	2	-	1	1	2	3	2
<i>Vimen</i>	3	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	1	-
<i>Virga (virgeus, virgultum)</i>	11	-	-	1	1	1	3	3	-	-	-	-	2
<i>Viscum</i>	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
<i>Ulmus</i>	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
	417	17	21	36	24	30	72	56	42	32	21	41	25

Bilag 3: Trælignelser i *Æneiden*

Locus	Indhold		Træord
	Fænomen A	Fænomen B	
2.624-34	Troja	Et asketræ, der fældes	<i>ornus</i>
3.675-81	Kykloperne	Cypresser og egetrær	<i>quercus, cyparissos, lucus, silua</i>
4.437-49	Æneas	Et egetræ	<i>quercus, robur, frons, radix</i>
5.446-9	Entellus	Et faldende fyrretræ	<i>pinus, radix</i>
6.201-11	Træet med den gyldne gren	Et træ med en mistelten	<i>silua, viscum, arbor, frons, truncus</i>
6.268-72	Stien til underverdenen	En månebelyst sti igennem en skov	<i>silua</i>
6.305-12	Menneskene på Styx' bredder	Efterårets blade, der falder i skoven	<i>silua</i>
9.672-82	Pandarus og Bitias	Fyrre- og egetrær	<i>(abies), quercus</i>

Bilag 4: Oversigt over de kritiske tekstudgaver, der er anvendt i undersøgelsen

Forfatter	Værktitel	Tekstudgave
Vergil	<i>Æneiden 1</i>	Red. R. G. Austin (Oxford 1971)
Vergil	<i>Æneiden 2</i>	Red. R. G. Austin (Oxford 1964)
Vergil	<i>Æneiden 3</i>	Red. R. D. Williams (Oxford 1961)
Vergil	<i>Æneiden 4</i>	Red. R. G. Austin (Oxford 1955)
Vergil	<i>Æneiden 5</i>	Red. R. D. Williams (Oxford 1960)
Vergil	<i>Æneiden 6</i>	Red. R. G. Austin (Oxford 1977)
Vergil	<i>Æneiden 7</i>	Red. C. J. Fordyce (Oxford 1977)
Vergil	<i>Æneiden 8</i>	Red. C. J. Fordyce (Oxford 1977)
Vergil	<i>Æneiden 9</i>	Red. P. R. Hardie (Cambridge 1995)
Vergil	<i>Æneiden 10</i>	Red. S. J. Harrison (Oxford 1991)
Vergil	<i>Æneiden 11</i>	Red. K. W. Gransden (Cambridge 1991)
Vergil	<i>Æneiden 12</i>	Red. R. Tarrant (Cambridge 2012)